

γο καιρό («Η δομή, το σημείο και το παιχνίδι στο λόγο των επιστημών του ανθρώπου»²³), επιχειρώ, αντιθέτως, αναλύοντας τον πρόλογό του για το έργο του Μαρσέλ Μωζ²⁴, να συνοδεύσω με τον δικό μου τρόπο, συνυπογράφοντας μέχρι ενός σημείου, την απόδειξη και την έγνοια του Λεβί-Στρως. Διπλή σχέση συνεπώς, και για μία ακόμα φορά διχασμένη.

Αυτό που πάντα μου προκαλούσε κάποια αμηχανία σε σχέση με τον Φουκώ, πέραν της διαμάχης για το cogito, είναι ότι, ενώ αντιλαμβάνομαι πολύ καλά την αναγκαιότητα καταγραφής των επιμερισμών, των ρήξεων, των περασμάτων από μια *επιστήμη* [έπιστέμ] σε μια άλλη, είχα πάντοτε την αίσθηση ότι αυτό κινδύνευε να τον καταστήσει λιγότερο προσεκτικό στις μακρές ακολουθίες, όπου θα ήταν δυνατό να εντοπίσουμε επί τω έργω διαφορές ακόμα και πέραν της καρτεσιανής στιγμής. Θα μπορούσαμε να βρούμε κι άλλα παραδείγματα, ακόμα και σε κείμενα όπως το *Επιτήρηση και Τιμωρία*²⁵ ή σε άλλα πιο πρόσφατα. Αυτό που χαρακτηριστικά κάνει ο Φουκώ είναι να οξύνει υπό μορφήν αντίθεσης ένα παιχνίδι διαφορών, το οποίο είναι πιο σύνθετο και εκτείνεται σε ένα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Φτάνοντας αυτό το σχήμα στα άκρα, θα έλεγα ότι εγκαθιδρύει ρήξεις και δυαδικές αντιθέσεις πάνω σε ένα πιο σύνθετο σύνολο διαφορών. Επί παραδείγματι, το ζεύγος ορα-

23. Ζακ Ντεριντά, στο *Η γραφή και η διαφορά*, ό.π.

24. Claude Lévi-Strauss, «Introduction à l'œuvre de Marcel Mauss», στο Marcel Mauss, *Sociologie et anthropologie*, PUF, Paris 1950.

25. Μισέλ Φουκώ, *Επιτήρηση και Τιμωρία*, μτφρ. Κ. Χατζηδήμου και Ι. Ράλλη, Ράππας, Αθήνα 1989.

τότητα / μη ορατότητα, στο *Επιτήρηση και Τιμωρία*. Δεν θεωρώ, σε αντίθεση με αυτό που λέει ο Φουκώ, ότι στο πλαίσιο της διαχείρισης των ποινών περνούμε από το ορατό στο αόρατο, από τον 18ο αιώνα και μετά. Αναγνωρίζοντας τη σχετική εγκυρότητα μιας τέτοιας ανάλυσης, σύμφωνα με κάποια περιορισμένα κριτήρια, θα έλεγα ότι στην εξέλιξη των τιμωριών δεν περνούμε από το ορατό στο αόρατο αλλά μάλλον από μια μορφή ορατότητας σε μια άλλη, περισσότερο δυνητική, μορφή ορατότητας. Επιχειρώ να αποδείξω (σε ένα σεμινάριο για τη θανατική ποινή) ότι η ίδια διαδικασία κινείται προς μια άλλη τροπικότητα, προς έναν άλλο διαμερισμό του ορατού (και συνεπώς του αοράτου), που μπορεί μάλιστα να επεκτείνει προς την αντίθετη κατεύθυνση, με κρίσιμες συνέπειες, το δυνητικό πεδίο του θεαματικού και του θεατρικού στοιχείου.

Το ίδιο ισχύει και με το cogito. Κατανοώ την ορθότητα αυτού που ισχυρίζεται ο Φουκώ για τον Ντεκάρτ, με τη διαφορά ότι σε μια συγκεκριμένη στιγμή είναι δυνατό να διαβαστεί το συμβάν του cogito, μέσα από την απόδειξη του Ντεκάρτ, ως ένα εγκλεισμός (και όχι αποκλεισμός) της τρέλας. Τότε, η χειρονομία του Ντεκάρτ θα μπορούσε να γίνει κατανοητή με διαφορετικό τρόπο. Και, βεβαίως, οι συνέπειες θα ήταν απειράριθμες, όχι μόνο για την ερμηνεία του Ντεκάρτ, παρόλο που κι αυτό έχει τη σημασία του, αλλά για τα πρωτόκολλα ανάγνωσης και τους μεθοδολογικούς και επιστημολογικούς μηχανισμούς της *Ιστορίας της Τρέλας*...

Αυτό που είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον μου δεν ήταν απλώς μια πολιτική αντίθεση (συντηρητικός / μη συντηρη-

τικός) αλλά το κόστος που απαιτείται, σε κάθε περίπτωση, για την επίτευξη μιας πρόδοσης. Κάθε φορά, μια θεωρητική πρόδοθώση καθιστούσε δυνατές τη θεωρητική εξέλιξη και την ανάπτυξη της γλώσσας. Αναζητούσα εκείνη την πρόδοθώση που λειτούργουσε ως φρένο, αν μπορούσε να το ποθή ετσι, ως ένα αμφοτέρω που ήταν απαραίτητο για την επίτευξη...

E. P.: Θα επανέλθουμε σ' αυτό. Όλοι αυτοί οι στοχαστές της δεκαετίας του '70 είναι *επίσης* συγγραφείς. Σε τούτο έγκειται η δύναμή τους. Νοσταλγώ, όπως κι εσείς, εκείνη την εποχή, αλλά οφείλω να προχωρήσω μπρος τα εμπρός. Υπάρχουν διάδοταυρώσεις που δεν ταυτίζονται με αυτές της εποχής της γενιάς μας. Ο Αβελί-Ζτρως χαρακτηρίζεται από μια καθαίση γραφή. Σε νατουραλιστής στοχαστής, επιδίωξε να αναδείξει την ύπαρξη ενός continuum ανάμεσα στο βιολογικό και το φυσικό στοιχείο. Ο Φουκώ είναι περισσότερο, κατ' εμέ, κληρονόμος του γερμανικού ρομαντισμού. Όσο για τον Λακάν, στην πραγματικότητα, και μοιολόγηται ανήκει στην ίδια γενιά με τον Αβελί-Ζτρως, είναι πιο κοντά σ' εμάς από την ύψη του υφους.

Στο βιβλίο *La pensée 68*, οι Ferry και Renaut εκθειάζουν μια επιστροφή στη γαλλική φιλοσοφία μεσω του Καντ, δηλαδή σε μια «νεοκαντιανή» φιλοσοφία ακαδημαϊκών, ενώ καταλογίζουν σ' αυτή την εποχή (της οποίας κατασκευάζουν το αμπαλάμα) ότι ήταν λιτανο-χαιντεγκεριανή. Γιατί θα επιρρε να είναι να είναι και να είναι κανεζς νιτροεικο-χαιντεγκεριανή. Γιατί θα υπάρξει και το εξόχως πολιτικό σε τούτες τις δη-

θεν θεωρητικές αναλύσεις. Αν η Γαλλία δεν τρεφόταν από τη γερμανική φιλοσοφία και, αντίστροφως, αν η Γερμανία δεν εμπνεόταν από τον Διαφωτισμό, αυτό θα ήταν καταστροφικό τόσο για τις δύο χώρες όσο και για την Ευρώπη. Το κοινό χαρακτηριστικό των στοχαστών στους οποίους αναφερόμαστε είναι ότι επανεισήγαγαν τη γερμανική φιλοσοφία στη Γαλλία. Ακόμα και ο Αβελί-Ζτρως θεωρεί ότι ετσι και κληρονόμος του Φρόντ και του Μαρξ.

Ο Λακάν επανεισήγαγε την ελεγχόμενη φιλοσοφία στην φροϊδική σκέψη, με βάση τη διδασκαλία του Αλέξάντερ Κοζέβ, και μελίστα σε μια εποχή κατά την οποία οι γάλλοι ψυχολογοί ήθελαν να εεξοστρακίσουν από τις γραμμές τους τη γερμανική κληρονομιά του Φρόντ. Στην περίπτωση σας, η κληρονομιά του Χουβέρλ, του Χαιντεγκερ, του Νίτσε και του Αβελιάς κατέχει κεντρική θέση. Αναφερόστε σ' αυτό σ' ο «Βία και μεταφυσική»²⁶.

Z. Nt.: Η γραφή και η Γαλλία! Για να επιχηρήσω να απαυτήσω, θα συνδέσω τη διδασκαλία της «γραφής» (του ιδιώματος της γραφής, του *εθόσιου* γραφής) και τη διδασκαλία της «θινικότητας». Πρότη παράλληλη παράλληλη: στην πραγματικότητα, δεν έπαψα να ελεφέρω παήθος ζητημάτων ακόμα και σε οχέση με αυτούς τους στοχαστές—Χαιντεγκερ, Αβελιάς, Χουβέρλ—τους οποίους τώρα θεωρώ ότι εμπανώς κληρονόμω. Κεντρικά, μελίζονα ζητήματα. Πάντα με μια ελτονη ανουχία, χωρίς αντανάα ή χωρίς όριο, κυ-

JACQUES DERRIDA
ELISABETH ROUDINESCO

Συνομιλίες για το αύριο

μετάφραση: Τάσος Μητρίτζελος
επιστημονική επιμέλεια: Άρης Στυλιανού